

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Sanderi Sacrae Theologiae Professoris Tres
Orationes in scholis Publicis Louanij Habitæ, 14. Cal.
Ianuarij, An. Domini. 1565**

Sander, Nicholas

Antverpiae, 1566

Vtrum Officia Ecclesiastica In Sacra Lingua, an in vulgari, melius
persoluerentur? (.?.)

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69121](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69121)

VTRVM OFFI-
CIA ECCLESIASTI-
CA IN SACRA LIN-
gua, an in vulgari, melius
perfoluerentur?

(.?.)

Ntequã declarem, quan-
to & melius, & vtilius
officia ecclesiastica in sa-
cra, quã in vulgari lin-
gua perfoluantur, neces-
se habeo probare, nullam scripturæ diui-
næ authoritatem impedire, quominus in
publicis precibus vti liceat sacra lingua,
etiamsi vulgus eam non intelligat. Om-
nes enim nostræ tempestatis hæretici, &
schismatici cõtendũt, Latinæ aut Gre-
cæ linguæ vsum in publicis precibus ab A-
postolo condemnari apud eas gentes, v-
bi hæ linguæ in vsu vulgari non sunt:
(nul-

repro dedi. quia pme conuersione. & que nup in in facte capi

(nullibi autem nunc sunt in usu vulgari)

Nam si orem, inquit, lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.

Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente. 1. Co. 14.

te, psallam spiritu, psallam & mente. Caterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet Amen super tuam benedictionem, quoniam quid dicas nescit. Nam

tu quidem benè gratias agis, sed alter non ædificatur. In quibus verbis si Apostolum de publicis precibus loqui concedimus (quod qua ratione faciat nihil adhuc de-

finire volo) illud primum statui potest, publicas preces quamuis non tam utiliter ad populi ædificationem, tamen absque omni peccato pontificum, & sacerdotum, in ignota lingua fieri posse. Nam tu, inquit, benè gratias agis. Quod autem

benè fieri ab Apostolo dicitur, qua tandem temeritate ab istis neotericis tanquã ineptum aut inutile repræhenditur. Non enim si meliora præferuntur bonis, ut 1. Cor. 7.

qui H tinuo

DE LINGVIS

1. Co. 14. tinuo euadunt mala, *Aemulamini* (ait Apostolus) *spiritualia*, magis autem ut prophetetis. *Maius & minus* (inquit Chrysostomus) *rerum est non contrariarum, sed excellentium, ex quo liquet donum non reprehendi, sed illos ad excellentiora vocari.* Prophetare autem, est per linguam intellectam dei mysteria proponere. *Qui loquitur lingua, deo loquitur, spiritu loquitur mysteria, semetipsum aedificat.* Quæ omnia dei optimi maximi magna quædam dona existunt. Sed hoc illis deest, quod alios non ædificant. Hoc igitur ædificationis donum ad alia apponi, ac non illud prius tolli D. Paulus optat. *Quoniam, inquit, emulatores estis spirituum, querite ut abundetis.* Et nunc nostri isti in eo peccari existimant, si superiore gradu tantum omissio, in alio inferiore illo quidem, sed tamen qui bonus existat, substituerimus?

2. Nunc autem, ne id quidem verum est, ecclesiam in precibus ecclesiasticis vlla ex parte sanctum Apostoli consilium, aut

supe-

repro dedi quia pme conuersione e que nup in in facte rupi

superiorem illum linguæ gradū neglexisse: partim quia de alio genere precum Apostolus in priore epistola ad Corinthios agit, quàm quod nunc in solemni usu est: partim etiam quia (tametsi de ordinarijs precibus agat) non eas vulgares linguas in illis vbique præscribit, quas aduersarij putant eum intellexisse. Ac primum, erat in prima illa Christi ecclesia donum vt curationum, & prophetiæ, sic etiam *precandi*, cuius apud D. Ioannem Chryso-
in 1. Cor. Hom. 35.
 stomum & Oecumenium fit mentio. Id autem non erat literis comprehensum (vt nunc sacra officia cōscribi ac de scripto legi solent) sed postquam ecclesia in vnum conuenisset, vnus aliquis à spiritu sancto excitatus est, qui
Chryso- stom. ad Roma. Hom. 14.
quod communiter vniuersitati ecclesiæ conducebat, id tum ipse pro omnibus postulans staret, tum autem alios edoceret. Ecce, duplex precantis officium, vt & subito postularet pro alijs, & alios postulata doceret. Quatenus autem postulabat, non

H 2 erat

DE LINGVIS

Rom. 8.
4.
 erat necesse illum ab astantibus intelligi. quin imo *gemitibus id* efficiebat & secretis interdū vocibus. At quatenus eundem oportebat alios postulata docere, hīc aut lingua precantis ipsi populo nota, aut interpretis præsentia omnino desiderabatur. Quomodo alioqui doceret is quē sui auditores non intelligerēt? Aut quomodo scirent quid per eum spiritus sanctus ecclesiæ reuelasset, qui deo tantum, non etiam ipsis loqueretur? Cum verò donum illud precandi iam diu cessarit, omniaque iam sint in precum certa capita, statasque ceremonias redacta, non omnino necesse est cum ipso precatōnis ministerio linguā vulgō notam semper coniungi, sed vel per notissima signa rituum sacrorum, & concionatores in sacris ecclesijs, vel priuatim à viris doctis vulgus de eo quod agitur, instrui potest. Nam vt ad temporarium, & subitum spiritus sancti donum, notissimam interpretationem statim oportebat accedere,
 sic

cepto de di. quia pme conuersionem & que nunq. in hi facit hipi

sic ordinaria & stata precatio contenta
 est ordinario interpretationis genere,
 quod etiam si prætermittatur ad tempus,
 non idcirco in perpetuum omitti putan-
 dum est. Vbi autem interpretatio cū lin-
 gua, secundum rei qualitatem opportunè
 coniungitur, D. Pauli consilium perfe-
 ctè impletur. Cum enim ait maiorem 1. Cor. 14
 esse qui prophetat eo qui loquitur lin-
 guis, nisi interpretetur: quoties interpre-
 tatio adiungitur, parem cum prophetia
 linguam facit. Interpretatio autem ad-
 iuncta intelligitur, si hoc quod fit, po-
 pulus pro re nata intelligit. Nam si etiam
 hodie noua quæpiam ratio interuenerit,
 ob quam deum publicè extra ordinem
 rogari expediat, ea res etiam extra ordi-
 nem pro concione populo exponi tum
 debet, tum solet in ea lingua, cuius nemo
 sit ignarus, vt sciat cui rei in precibus as-
 sensum præbere debeat: Quibus modis
 fit, vt in vsu precum consilio Apostoli
 abundè satisfiat quem de mirabili pre-

DE LINGVIS

candi dono, quo spiritus sanctus aliquē
 ex fidelibus afflabat, præcipuē locutum
 esse, multo mihi verisimilius fit. Ad legi-
 timas verò statasque preces quod atti-
 net (si de illis etiam Apostolum agere
 concedimus) animaduertere debemus,
 duplex fuisse atque etiam nunc esse lin-
 guarum genus: Vnum prorsus incogni-
 tum, ac peregrinum, quod tam olim,
 quàm nunc à precibus remouendum
 erat, quia non facile reperitur interpres
 qui docere possit quid in ea lingua petat-
 ur. Aliud est linguarum genus vel om-
 ni populo domesticum, vel à præfectis
 quibusque ecclesiarum ex officij ratio-
 ne cognitū, & elaboratū. Verbi gratia,
 Oriēs penē totus præter linguas vulga-
 res Græca in officijs diuinis vtitur: vn-
 de etiã factū est, vt eadē & Orientalis &
 Græca dicatur ecclesia. Occidēs verò à
 Latinæ linguæ vsu in iisdē precibus re-
 cepto, Latinæ ecclesiæ nomen accepit,
 Cui adeò frequēter operā ab ipsis Apo-
 stolorum

repto dedit quia pme conuersionem & que nup in facit hui

stolorū temporibus dedit, vt & publi-
 ca multarū ciuitatum iura, & omnia ca-
 nonum decreta, & in maximis Acade-
 mijs doctissimæ prælectiones Latinè fie-
 ri cū summa omniū vtilitate consueue-
 rint. Cuius autem populi Christiani pu-
 blicæ preces, & ius ecclesiasticū in lin-
 gua Latina extat, illa non potest ab eo
 populo peregrina, aut prorsus aliena iu-
 dicari. Quod cum ita sit, duas aut etiam
 plures vnius gentis linguas esse posse,
 manifestè apparet. Adeò vt D. Hie- in Propo.
 ronimus dicat *Galatas excepto sermone* c. 3. ad
Græco, quo omnis Oriens loquitur, pro- Gala.
priam linguam, eandem penè habere quam
Treuiros, significanter dixit propriam lin-
guam. Etenim Græca non erat propria,
 sed communis. Porrò eadem est lingua
 propria, & lingua vulgaris. Quod e-
 nim cuiusque populi vulgo seu infi-
 mæ plebi in vsu est, hoc eius populi
 proprium dicitur. Atque inde plebeij &
 ignari homines Græcis dicuntur *idiotæ,* Idiotæ.

DE LINGVIS

tanquam si nouo Latinis vocabulo propriarij, seu propria tantum lingua v-
tentes dicerentur. Idioma enim proprie-
tas linguæ est. Ab idiomate autem idio-
tæ cognominati sunt. Quo nomine illi
ciues designantur, qui linguæ communis
(quæcunque illa sit) ignari, materna tan-
tum & propria suæ gentis dialecto lo-
quuntur. Nam qui præter vulgarem lin-
guam, ex doctioribus aliquam didicit, is
iam desijt esse idiota, atque inter doctos
numerari debet. Quorsum hæc omnia?
Vt intelligamus Apostolum etiam si agat
de ijs precibus quæ legitimæ atque ordi-
nariæ sunt, nihil aliud optasse, quàm vt
lingua prorsus peregrina in ecclesiasticis
officijs non vteremur. Qua semel abdi-
cata, iam deinceps ita liberum esse vult,
aut vulgarem certè cuiuspiam gentis, aut
communem eius ecclesiæ in qua degi-
mus, ad res diuinas accõmodare, vt lon-
gè malit conciones ad populum in vul-
gari, preces autem publicas in communi
lingua

Sedulius
in. 1. Cor.
14.

✠

repto dedi quia pme conuersioni e. que nup. in lu facte hpi

lingua fieri. Adeste igitur animis, dum quod in causa præcipuum est, breuius quàm res tanta deberet, explicatur. *Dico* sermonem ab Apostolo institutum præcipuè fuisse de concionibus ad populum habendis, ac tantum per occasionem ad benedictiones publicas ventum esse. Egit enim primum vt non tam linguis, quàm prophetiæ Corinthij operam darent, propterea quòd prophetia vtilior populo futura esset quàm linguarum donum. *Qui enim loquitur lingua non hominibus loquitur sed deo, qui autem prophetat, hominibus loquitur ad adificationem, & exhortationem, & consolationem. Quis autè dubitat quin exhortari, & consolari ad hominias & conciones pertineant? In concionibus verò ecclesiam, hoc est populum qui audiendi causa conuenit, adificari oportet. Quem qui non adificat, nihil ei per modum hominias prodest. Adificare autem populum in concione is non potest, qui non intelligitur: nec in-*

Argumē-
tū. 14. ca.
prioris ad
Corinth.

DE LINGVIS

telligi potest, qui lingua populo nota, hoc est vulgari, non utitur. Hic igitur cum sit Apostoli scopus, ut ad plebem verba facientes lingua maximè familiari utamur, hanc rem exemplis compluribus declarat. Primum. Tibia vel cythara nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur? 1.
2. Secundò. Si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? 3.
3. Tertiò. Si occurrat mihi vir cuius linguam ignoro, & ego illi, & ille mihi barbarus erit. 4.
4. Quartò. Si quis priuatim recitet preces non intellectas, spiritus quidem, hoc est, voluntas, & affectus seu donum precandi orat, sed mens & intellectus fructu vacat. 5.
5. Quintò. Si quis publicè in Ecclesijs benedicat in lingua prorsus peregrina, cuius ne sonum quidem, & consuetum orationis finem agnoscat is qui supplet locum idiotæ, quavis sacerdos benè oret, tamen is qui astat non ædificatur, neque nouit quando sit dicendum, Amen.

Quid

cepto de di. quia pme conuersionem. que nup. in facte rapti

Quid autem ex his omnibus confe-
quitur? Sine controuersia id quod
Apostolus ab initio proposuit, lin-
gua vulgari plebem in Homilijs eru-
diendam esse. Vt enim omnia signa
ijs cognita debent esse quos docebunt,
sic linguam oportet esse familiarem
& notam in qua populus docebitur.
Ob quam causam his omnibus exem-
plis recitatis, D. Paulus ait, *in Ecclesia,*
hoc est in concione seu in conuentu
populi (ita enim & alibi eam vocem
D. Lucas accepit) *volo quinque verba,*
hoc est, pauca loqui sensu meo, vt & a-
lios instruam, quàm decem millia ver-
borum in lingua, hoc est, in sermone pe-
regrino. Quòdque de concione po-
pulari loquatur, certissimò constat ex
ijs quæ ibidem sequuntur. *Si enim con-*
ueniat vniuersa Ecclesia in vnum, &
omnes linguis loquantur, intrent au-
tem idiotæ, aut infideles, nonne dicent
quòd insanitis? Infideles ad conciones
tantum

Actor. 19
Confusa
legitima,
dimissa
Ecclesia.

1, Cor.

14.

DE LINGVIS

1. Cor. 5.
Nōne de
ijs qui in
tus sunt
vos iudi-
catis?

tantum ingrediebantur, ad sacras verò
benedictiones quæ in Christianorum
missa fiebant, non item. Non igitur di-
sputat Apostolus præcipuè, aut dedita o-
pera de precibus publicis, sed per occasi-
onem: vt exemplo precum adhibito, pro-
positum suum de homilijs confirmaret.
Nunc prudentiam vestram requiro au-
ditores. Contendo manifestè probari ex
his quæ iam dicta sunt, quòd Apostolus
significet in precibus publicis, linguam
vt nullo modo peregrinam, sic neque
vulgarem, aut idiotarum propriam illa
ætate Apostolorum adhiberi solitam ef-
se. Id vnde cōstabit? Quia tota hæc pro-
batio fit per comparisonem duorum
inter se: quorū vnum significet aliquid,
alterum verò intelligere debeat quod
significatur. Tybia canitur. At cui? Non
alij prorsus quam ei qui distinctionem
sonitus capiat. Vocē dat tuba, sed militi.
Loquimur in publica via, sed occurrenti.
Oramus aut psallimus, sed quatenus ver-

ba

Quæ qui
bus in cō-
paratione
Apostoli-
cæ respon-
deant.

cepto dedit quia pme conuersionem e. que nunq m in facit capi

ba psalmi signa sunt, intellectui psallentis loquuntur. Eodem modo benedicit aut gratias agit sacerdos in officijs diuinis, sed cui tandem? Vtrum primò ac antè omnia idiotæ? Nequaquam. Illi quidem præcipuè fit concio, illi fit exhortatio, & consolatio, ille instruitur per prædicationem, ædificatur per catechistam. Sed non est idiota qui necessariò per suam intelligentiam ædificandus est, cum sacras benedictiones recitamus. Quisnam igitur illo tempore primò omnium ædificandus est. *Supplens locum idiotæ.* Idiota est is qui prorsus indoctus & ignarus literarum est, quique nihil aliud præter linguam priuatam nouit, quod Sedulius ait *proprium est auditoribus, cuiusmodi solent esse rustici & opifices.* *Supplens locum idiotæ is est,* qui linguam communem nouit, cuius cognitione fit vt suppleatur id quod idiotæ deest. Quemadmodum igitur se habet communis linguæ peritus qui est supplès locum idiotæ, ad benedicen-

DE LINGVIS

In. 1. Cor.
Ho. 35

centem: sic se habet idiota ad concionā-
tem. Vtq; concionem faciens non de-
bet lingua idiotæ ignota in Homilijs
vti, sic neq; benedicens debet vti lingua
incognita ei qui supplet aut implet idio-
tæ locum. *Idiotam seu indoctum* (ait
Chrysoſtomus) *promiſcuā plebem vocat.*
Optimè. Qui ergo tenet locum idiotæ,
cum ab ipſo idiota differat, non erit is
idiota, nec plebeius, ſed egregius quiſpi-
am & doctus. *At non leue incommodum*
eſt (inquit Chryſoſtomus) *ſi Amen ple-*
beius dicere non poſſit. Ex quibus verbis
colligi dices ipſum plebeium debuiffe
preces intelligere. Equidem puto tunc
demum idiotam aut plebeium nō poſ-
ſe reſpondere Amen, cum in lingua ne-
que vulgari, neq; communi preces fi-
unt. Nam quemadmodum ſi fiant in
vulgari, plebeius ipſe per ſe nouit dice-
re Amen: ſic in communi lingua ſi fi-
ant, ſaltem admonitus per eum qui ſup-
plet locum ipſius, nouit ſubijcere Amē.

Sin

Sin illa sit lingua prorsus peregrina in qua benedicatur (utpotè Persarum , aut Indorum apud Græcos) neque per se ipsum, neque per alterius doctioris exemplum plebeius respondere potest Amen , cum (Primasio authore) *qui pro idiota, id est, ignaro respondet Amen, quid dicas nescit*. Attendite obsecro, non solum idiota nescit, sed etiam is qui pro idiota respondit. De hac quippe ignorantia nunc Apostolus agit. Vtroq; autem nesciente, omnino sine fructu est Ecclesia. Nam si locum idiotæ supplens nouit respondere Amen, ad illius vocē velut ad signum sublatum etiam plebeius nouit accinere Amen. Solet enim plebs Diaconi vocem gestumq; obseruare, atq; ad illius exemplum respondere benedicenti. *Cum autem in diuinis scripturis ne vnum quidem iota, aut vnum apicem sine damno prætermitti posse Chryso-* Ia. i. Cor. 14. Chryso- sto. in Ioan. Hom. 25.

stomus affirmet, propterea quòd à Spiritu sancto omnia proueniūt, neq; in his quicquā sit

fit superfluum : quomodo fieri potest vt hæc omnia verba , qui supplet locum superuacanea sint apud D. Paulum ? Sin illa non sunt otiosa , vtique alius est *idiotæ* , & alius qui supplet locum *idiotæ* . Et cum sufficiat vt locum *idiotæ* supplens in precibus publicis nouerit respondere Amen , aperte significatur in lingua docta preces publicas fieri solitas fuisse etiam sub Apostolorum ætate . Porro doctam *idiotæ* cum nunquam intellexerint (hinc enim ne *idiotæ* quidem essent) vt publicas preces in lingua vulgo ignota factas esse Apostolica authoritate comprobatur , ita publicas conciones in lingua notissima fieri semper debuisse credendum est . Quo spectat illud Remensis Concilij decretum , vt *Episcopi sermones & homilias sanctorum patrum prout omnes intelligere possint , secundum proprietatem linguæ prædicare studeant* . Vt igitur apud Brabatos si concio fiat , Teutonicè fieri debet , neq; solum Teutonicè

Can. 15.

repro dedi quia pme conuersionem e que nup in in facte tupt

nicè, verum etiam proprio Brabantorum idiomate, eodem pacto si missa legatur apud Brabantos, non Anglicè, aut Italicè, ac ne Græcè quidem, aut Hebraicè, verum Latinè legi debet, quæ communis est doctorum lingua apud Brabantos. Ita sciet tum idiota quid dicatur in concione, tum supplens locum idiotæ quid in missa recitetur. Ille uti abeat doctior, iste ut cum audierit per omnia sæcula sæculorum, & ipse respondere sciat, & alios subijcere admoneat *Amen*, & quæ sunt eiusdem generis. Hoc enim exemplo, & D. Chryostomus; & Ambrosius ostendunt quid ad eum spectet qui fit idiota. Cuius etiã locus per doctiorem aut Diaconum, aut acoluthũ, aut etiam laicum suppletur. Quamobrem ut ex ijs quæ Apostolus affert de tuba, concludere non possumus sonum tubæ idiotis domi agentibus, ac militiæ ignaris necessariò cognoscendum; sic neq; inferri potest linguam eam in qua

In dictũ
locum .i.
Cor. 14

benedicitur, idiotis familiarem esse oportere: sed ut sufficit si miles tubam intelligat, sic omnino satisfactū est Apostoli concilio si viri communis linguæ periti, siue illi clerici, seu laici sunt, benedictionem, aut sacra celebrantē intelligant. Quod autem latina lingua sit non solum Italiae, Galliae, atq; Hispaniae (apud quas gentes vestigia ipsius in hodiernū diem in vsu vulgari manent) sed etiā totius Occidentalis ecclesiae cōmunis, & si res ipsa palā loquatur, tamē ex venerabili Beda perspicuē demonstrari potest. Qui Britanniae insulae sitū describēs: *Hæc, inquit, in presenti quinq; gentiū linguis vnā eandemq; veritatis scientiam scrutatur, & confitetur. Anglorū videlicet, Britonū, Scotorum, Pictorum, & Latinorum, quæ meditatione scripturarum, omnibus est facta cōmunis.* Ecce cum sola quatuor essent linguæ vulgares in Britannia, tamen Beda & quinq; numerat, & quintam dicit factam esse communem

omni-

repro dei. quia pme cōmunitatem. & que nūq; in in facte hup

omnibus, idq; meditatione scripturarū.
 Ac sanè quin Apostoli tradiderint Ec-
 clesiastica officia in his cōmunibus lin-
 guis peragēda, nullo modo dubitari po-
 test. Cū enim Prophetarū libri magna
 portio Ecclesiasticorū officiorū semper
 essent, cumq; Prophetas Philo Iudæus, De sup-
 & Apostolorū commentarios Iustinus pli.
 martyr iā in prima Ecclesia legi solitos in Apo-
 cōtestetur, nō est dubiū quin apud gēti- lo. 2.
 les ea in lingua legerentur prophetæ, in
 qua iam erāt à septuaginta interpretibus
 trāslati: in ea etiā Euāgelia & Epistolæ,
 in qua primū cōscripta erant. At linguā
 Atticā, aut communē, in qua fere omnes
 hi libri scripti sunt, quotus idiotarum,
 præsertim Asiaticorū, intellexit vnquā?
 D. Paulus testatur se ab Hierusalem per Rom. 16
circuitum vsque ad Illyricum repleuisse
Euangeliū Christi. Quot in isto circuitu
 linguas fuisse putamus, cum vnus Mi-
 thridates rex Ponti, & Asiæ, viginti
 duas infra regni sui ambitum habuerit?

I 2 Atq;

repto de di. quia pme conuersionem. & que nuq. in in facte hpi

DE LINGVIS

Atq; etiam ipse Paulus velut admiratus multitudinem linguarum, *tam multa,* inquit, *genera linguarum sunt in hoc mundo, & nihil sine voce est.* Nullum quippe genus eorum sua propria dialecto & peculiari sono caruit. Quid ergo? An verisimile est his omnibus populis Apostolorum scripturas sacras, aliaq; officia Ecclesiastica cuiq; iuxta proprietatem linguæ suæ tradidisse? Hoc si verum extitisset, non modo hexapla, hoc est, sex interpretationum sacrarum varietates in vnum ab Origine cōgesta fuisse oportuit, sed amplius etiam quàm centupla. Quis autem neget præcipuam partem Ecclesiasticorū officiorū ex verbo dei desumptā semper fuisse? Inde sunt psalmodia, à quibus initiū celebrandæ synaxeos ductū esse Dionysius Areopagita testatur. Inde sunt lectiones Prophetarū. Inde Euangeliorū sacra historia, & Apostolorū epistolæ, quibus locum in Liturgijs dari solitum Iustinus martyr signi-

quid de
ilq
in
p. 10

de 1. mo.

signi-

significat. Imo Apostolus, cum, inquit, Colof. 4
 lecta fuerit apud vos epistola hæc, *facite
 ut & in Laodicensium Ecclesia legatur, &
 ea quæ Laodicensium est, ut vobis legatur.*
 Iam quis ferat ut in Ecclesijs Prophetæ
 atq; Euangelia legantur, quorum certa,
 rata, & authentica interpretatio non ex-
 tet? Quis testamenti veteris authenticâ
 conuersionem Apostolorum tempori-
 bus vllam aliam extare audiuit vnquã,
 præter illam quæ ad Ptolomei Phila-
 delphi rogatum, à septuaginta duobus
 interpretibus ædita recensetur? De cu-
 ius translationis autoritate D. Chryso-
 stomus agens, *ad faciendam (inquit) veræ
 trãslationis fidem, omnibus alijs iure septua-
 ginta interpretes sunt digniores.* Illam ve-
 rò translationem vulgus hominum per
 totam Asiam non intellexit. Qui enim
 potuit? cum plebs nihil sciat præter lin-
 guæ suæ idioma, & proprietatem ver-
 naculam. At constat septuaginta inter-
 pretes docta Græcorum lingua fuisse

In Math.
Hom. 5

1. 1088

orol

I 3 vsos.

4. 1010 *Colo* vsos. Deinde cum vulgares linguæ mu-
 tentur indies, tum per ignorantiam ru-
 sticorum & opificum, tum per immix-
 tionem externarum dictionum quæ ab
 accolis & vicinis inferuntur: necesse est
 septuaginta interpretes, qui ducentis
 propè annis ante promulgatum Euan-
 gelium scripserunt, ab idiotis non fuisse
 intellectos, quando Paulus & alij Apo-
 stoli Ecclesias fundarunt. Accedit eodè
quòd Parthi, & Medi, & Aelamitæ, & qui
habitant Mesopotamiam, Iudæã, & Cap-
padociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam,
& Pamphiliam, habebant omnes partim
linguas toto genere diuersas, partim dia-
lecto & proprietate quadam distinctas.
 Act. 2 De illis enim D. Lucas ait: *quomodo nos*
audiuimus vnusquisque linguam nostram
in qua nati sumus? Et iterum. Audiuimus
eos loquentes magnalia dei nostris linguis.
 Hoc quippè magnum illud miraculum
 extitit, quòd inter tot nationes vel pror-
 sus diuersa lingua, vel saltem differente
 sono

cepto de di. quia pme conuersionem & que nuq. in in facte hupri

sono vtentes, tamen vnusquisque audiuit non modo linguam suam, sed eam in qua natus esset, hoc est patriam (vt Oecumenius refert) quam nunc dici- ^{Ibidem.}
 mus maternam & vernaculam. In quem locum venerabilis Beda sic scripsit. *Hæ quæ post Iudæam nominantur* ^{In cap. 2 Actor.}
*provincia, verè omnes quidem Græcè loquuntur, sed si nihil diuersum patriæ consuetudine sonarent, nequaquam tam subtili distinctione linguarum commemorarentur. Vnde mira in Apostolis spiritus gratia contuenda est, quæ non solum diuersitatem omnium edocuit linguarum, verumetiam distantiam proprietatum in vnaquaque lingua iuxta numerum provinciarum quæ hac utebantur, in eorum fecit loquelis agnosci. Si ergo diuersa proprietate vsi sunt qui erant ex Cappadocia, Ponto, Asia, Phrygia, & Paphlagonia, sit-
 que certissimè vel ex quotidiano vsu & cōsuetudine, maximè in omni republica esse idiotarū numerū, nullusque idiota*

DE LINGVIS

quicquàm intelligere possit, quod à suæ
 linguæ proprietate distinguatur (cum
 neq; Anglus inferioris Germaniæ ciuē,
 neq; is Saxonem intelligat:) ignari sint
 rerum necesse est, qui aut sine psalmo-
 dia & lectionibus prophetarum, officia
 Ecclesiastica, maximèq; illa ordinaria,
 & legitima, olim celebrata, aut aliã tran-
 slationem Græcam Apostolorum ætate
 fuisse præter vnicam illã septuaginta in-
 terpretum, aut eam ex æquo & Phe-
 nici, & Syro, & Galatæ, & Cappadoci,
 & Phrygi, & cuilibet plebi Asiati-
 cæ cognitam fuisse, arbitrentur. Nam
 tametsi sex aliæ translationes in Græcã
 linguam de Hebræa fierent, tamē earum
 prima *Adriano demum imperante facta est*
ab Aquila Pontico. Nos autem agimus
 adhuc de Apostolorum temporibus,
 in quibus dico, *Amen*, ad omne genus
 benedictionum publicarum nō potuis-
 se ab ipso idiota & plebeio dici, nisi cum
 is à supplente locum suum doctiore ali-
 quo

capto deei quia pme conuersionem e que nuy in facte hpi

quo admoneretur; quia illam septuaginta interpretum conuersionem intelligere non posset. Porro demus & Aquilæ profeliti, & Simmachi Iudaizantis, & Theodotionis Ebionitæ translationes probatas aliquibus tandem fuisse: addamus, & quintam in Hierico, & sextam Nicopoli repertam alicubi publicè lectas. Certè quidem istæ interpretationes plusquàm septem non sunt, omnesque illæ communi Græcorum lingua, & maxima ex parte Attico idiomate, conscribuntur. Quid hoc ad idiotam Ionicū, Oeolicum, Doricū? Quid ad Licaonicum, cuius alia quædam, si non lingua, certè dialectus in Actis Apostolorum recensetur? Quid istæ septem interpretationes indoctum Galatam, quid plebeium Phænicem, quid Iudæum aliquem de vulgo ad Christilegem conuersum, quid Thracē, aut Dalmatam, quid viginti duos populos iuuant qui sub Mithridatis imperio to-

DE LINGVIS

tidem diuersis linguis commemorantur
 fuisse: De his verò septem translationi-
 bus Bibliorum in Græcam linguam fa-
 ctis, vt & alij plures, & D. Hieronimus
 mentionem faciunt, ita Euthimius qui
 post Hieronimum sexcentis annis am-
 plius vixit, eas tantum septem transla-
 tiones veteris testamenti commemo-
 rat, de quibus antea dicebam. Hieroni-
 mus autem quanquàm ab alijs quoque
 authoribus illam septuaginta interpre-
 tum editionem veteri integritati resti-
 tutam fateretur, tamen à doctis id in lin-
 gua docta factum esse nemo sapiens du-
 bitat. *Pro varietate, inquit, regionum di-
 uersa feruntur exemplaria. Alexandria
 & Aegyptus in septuaginta suis, Hesy-
 chium laudat authorem. Constantinopolis
 vsque Antiochiam Luciani martyris ex-
 emplaria probat. Mediæ inter has provin-
 cia Palestinos codices legunt, quos ab O-
 rigine elaboratos Eusebius & Pamphilus
 vulg. uerunt: totusque orbis hac inter se
 trija-*

In Catal.
 Ecclef.
 script.
 In præfat.
 Psal.

In Prolo.
 1. Paralip.

Septo deca. quia pme conuersione. e. que nup. in in facte rapti

trifaria varietate compugnat. Hec ille. At quis vel mediocri præditus ingenio neget D. Hieronimum quando ait legi Palaestinos codices, de illis agere lectionibus, quæ in Christianorum ecclesijs, & sacris conuentibus fiunt? De quali etiam lectione & Iustinus martyr in Apologia, & D. Augustinus loquebatur, cum ad Hieronimum scribebat, factum esse tumulum in plebe, quando Episcopus lectitare instituisset in ecclesia cui præerat, Ionam prophetam secundum diui Hieronimi interpretationem. Cum igitur in toto Oriente doctæ istæ interpretationes legerentur publicè, nec eas indocti & idiotæ etiam Græci, ac multo minus Barbari (quorum longè maximus est numerus) intellexerint, necesse est in ipso ecclesiæ nascentis exordio, ecclesiastica officia in ijs linguis ædita fateri, quas vulgus hominum ignorabat, nisi quòd eorum partem aliquam

August.
in to. 2.
Epist. 11.

is

DE LINGVIS

is qui præerat, siue episcopus, seu presbyter interpretari solebat in lingua propria & vulgari. Si enim rebus ipsis edocemur vnam aut alteram communem linguam in officijs ecclesiasticis satisfecisse omnibus ferè nationibus, idiotas constat non ipsarum lectionum, aut psalmorum intelligentia dum canerentur, sed partim paucis quibusdam vocibus in officijs vti didicisse, partim interpretatione sacerdotum suorum per conciones plenius in fide instructos fuisse. Quo turpius ab his erratur, qui verba Apostoli vrgent, tanquã ipse idiota benedictiones inter mysteria celebranda recitatas intellexisset. Iam si necessitas linguæ vulgaris in publicis precibus nulla demonstrari potest, certè multo minus vtile hoc cuiquam, aut opportunum videri debet. Cum enim *honos alat artes*, nec ferè alteri generi studiorum se homines dedant, quàm ex quo victũ saltem honestè suppeditandum sibi sperent,

cepto dea. qui pme committunt. e. que nup. in in fact. nup.

rent, si officia ecclesiastica in vulgari-
 bus linguis persoluerentur, ob eamque
 causam, ij etiam qui doctiores linguas
 non attigissent, ad beneficia, præbendas,
 archipresbyteratum, ac postremò ad e-
 piscopalis officij dignitatem promoue-
 ri possent, prorsus aut nemo, aut longè
 paucissimi Latinæ linguæ operam da-
 rent. Quod enim vidimus maiorum
 nostrorum ætate in Græca lingua con-
 tigisse, vt quanquam & elegans, & vti-
 lis existeret, nullus tamen propè in tota
 Occidètali ecclesia illam scire elabora-
 uerit, hoc idè in Latina eueniret, si spes
 honoris, & dignitatis multos ad illius
 cognitionem non alliceret. Tolle au-
 tem linguæ Latinæ scientiam, & cum
 nihil habeat pastor quod ex diuo Au-
 gustino, Hieronimo, Ambrosio dicat,
 necesse est aut nihil omnino dicat, aut
 quod ipse excogitauit, id magno cum
 suo & vulgi periculo doceat. Ita dum
 prurientibus nonnullorum auribus in
 psalmo-

psalmo-

DE LINGVIS

psalmorum decantatione consulitur, futurum est vt animabus omnium pessimè consulatur. *Omniū enim malorum & mater, & alitrix est ignorantia sacerdotum.* Quapropter si nulla sit vtilitas quæ ad studium cōmunis linguæ homines inuitet, nulla erit omnino communis lingua. Quod si nō erit communis lingua, certè nec in tota fidelium ecclesia exterior communio vlla erit: nō scient Angli quid credant Galli, non Itali, quid Hispani teneant: & vel nulla erunt summi pontificis decreta, vel non intelligētur ab his, quorum erat illa & obseruare, & populo obseruāda proponere. Quod que malorum omnium caput est, *generalia concilia sperari nunquam possunt.* Quid enim facient collecti in vnum episcopi & sacerdotes, si vt olim apud turrim Babel, tot penè erūt linguæ, quot homines? In hæc tot malà nos præcipitant hæretici, dum à Latina lingua, quæ potissimū propter sacras preces & scripturas

Gen. 11.

cepto deo. quia pme conuersione. & que nup in in facte rapti

pturas addiscitur, per easdem preces & scripturas in vulgaribus linguis propositas, nos retrahunt, ac penitus barbaros in ea re & fieri, & dici volunt. Prorsus enim barbarus est qui à linguæ communis consortio exclusus, in sola vulgari dialecto conquiescit. Communis verò lingua in Occidétali ecclesia non alia est præter latinam, quæ nobis à maioribus nostris in iure tam civili quàm canonico, in omnium artium studijs, in sacris literis, & precibus tradita, ad summam totius reipublicæ & utilitatem, & honorem omnino retinenda est, & conseruanda.

(.?.)

DIXI.